

Várkonyi-Kecsmár Szilvia

Stilisztika

A követelménymodul megnevezése:

Kommunikációs és azzal kapcsolatos gazdasági és informatikai tevékenységek

A követelménymodul száma: 0950-06 A tartalomlem azonosító száma és célcsoportja: SzT-003-50

STILISZTIKA

"A stílus maga az ember!"

A fenti mondat Georges-Louis Leclerc, Comte de Buffon (1707–1788) francia természettudóstól származik, aki 1753-ban az akadémiai székfoglaló beszédében a stílus problémáival foglalkozott. E munkafüzetnek szintén ez a célja.

1. ábra. Comte de Buffon

Mert a stílus sokkal több, mint a gondolatok, események, információk közlése. Buffon szerint egyenesen a halhatatlanság kulcsa. Mert különbözőségünk, egyéniségünk sehol nem érhető annyira tetten, mint stílusunkban, mely áthatja írásainkat, beszédünket, gondolatainkat, megjelenésünket, öltözékünket, viselkedésünket és választásainkat egyaránt. Ezek mind-mind jelek, amelyekkel nyomot hagyhatunk.

A stílus érdekes ellentéte, hogy csak módjával tanulható, ugyanakkor az alakítás, csiszolgatás, finomítás folyamata soha nem ér véget.

¹ Forrás: wikipedia

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

Újságíróként, kommunikátorként dolgozik egy kisebb, regionálisújság szerkesztőségében. Munkájához tartozik többek között az újságban megjelenő cikkek, írásművek gondozása is. Miután kollégái észreveszik, hogy jól tájékozódik a stílusok világában, felkérlik egy rövid, belső tanfolyamon való részvételre, ahol a médiában dolgozó, fiatal munkatársaknak kell a különféle stílusokkal kapcsolatban felkészítést tartania. Milyen stilisztikai alapfogalmak tárgyalását tartja fontosnak? Melyek a sajtóban, a mindennapi életben előforduló leggyakoribb stílusok? Milyen gyakorlatokat végeztet el a tanfolyam résztvevőivel?

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

STILISZTIKAI ALAPFOGALMAK

Stilisztika

A stilisztika egyszerre régi és új tudomány. Régi, mert már az ókorban is fontosnak tartották a stílus vizsgálatát (retorika, poétika), és új, mert önálló tudományágként csak néhány évszázada létezik (a stilisztika szót először Novalis² írta le a XVIII. század végén).

"A stilisztika a nyelvtudománynak az irodalomtudománnyal érintkező ága, amely a nyelvi elemek (szavak, toldalékok, mondatok stb.) stilisztikai (közlő, kifejező, hatáskeltő stb.) értékeit vizsgálja. Megállapítja a nyelvi elemek célszerű és hatásos felhasználásának módját, vagyis azt kutatja, hogy stílusértéküknél fogva mik az egyes stílusrétegeknek és stílusárnyalatoknak a jellemző, tipikus eszközei. A stilisztikának ez a része a stíluselmélet. Tanulmányozza továbbá az egyes nyelvi elemek, valamint stílusrétegek és stílusárnyalatok fejlődésének történetét. A stilisztikának ez a része a stílustörténet. Végül feladata az írók, költők egyéni stílusának elemzése, ez a stíluskritika."³

Egyszerűbben: "a stilisztika a nyelvi stílus tudománya."⁴

Stílus

A görög eredetű (stylus) stílus szó kezdetben hegyes tárgyat, oszlopot, pillért jelentett. A latin nyelvbe átkerülve már az íróvessző kifejezésére szolgált, majd jelentése még tovább módosult.

² Novalis, eredeti nevén Friedrich Leopold von Hardenberg (1772–1801) a német romantikus irodalom egyik meghatározó alakja

³ Forrás: <http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/alknyelv/s.htm>

⁴ Szikszainé Nagy Irma

2. ábra. Stylus (íróvessző) régen és ma

A stílus ma már azt a sajátos módot jelenti, ahogy az egyén a verbális (és nem verbális) kifejezőeszközökben válogatva fejezi ki magát szóban és írásban.

A stílus elsősorban az írás, fogalmazás és kifejezés módját jelenti. Kibővült jelentései még az egyes művészeti irányzatok, ágazatok, alkotók jellegzetes kifejezőmódja, formanyelve (képzőművészet, film stb.), valamint az egyénre jellemző viselkedési mód, modor (életstílus).

Mi most a nyelvi stílussal foglalkozunk, de jó, ha tudjuk, legtöbb élethelyzetünkben a megjelenésünkkel, viselkedésünkkel és szavainkkal együtt ítélnék meg bennünket.

Stíluselemek és stílusérték

A stíluselemek olyan nyelvi elemek, amelyek a szövegben az eredeti jelentés mellett többletjelentéssel is bírnak. Ezek stílusértékkel rendelkező elemek, ez az érték pedig a sajátos jelentéstöbblet. A stílusérték lehet alkalmi (csak az adott szövegre érvényes) vagy állandósult (a szó és jelentése elválaszthatatlan egymástól).

Stílusminősítés

A stílusminősítés a nyelvi elemek érzelemmentes, közömbös színezettől eltérő, állandósult stílusértéke. A sokféle minősítésből néhány: használati kör (táj, argó stb.), vagy sajátos érzelmi árnyalata (udvarias, durva, bizalmas stb.), esetleg ritka, elavult stb..

Stílusárnyalat

A stílusárnyalatban mutatkozik meg a beszélő vagy író lelkiállapota, a hallgatókhoz, a témához vagy beszédhelyzethez való személy viszonya. A stílusárnyalat jelölhet pozitív (választékos, emelkedett, ünnepélyes, fennkölt, patetikus), közömbös (pl. hétköznapi) vagy negatív viszonyt (vulgáris, durva), és az esztétikai minőségek keveredhetnek is (tréfás, komikus, humoros, ironikus, szatirikus, gúnyos).

Stílusréteg

A stílus mindig egyéni (vagy az kellene, hogy legyen), de a társadalmi élet meghatározott területein belül jellegzetes módok is vannak.

A stílusréteg a társadalmi érintkezés (beszéd és az írás) meghatározott területein jellemzően használt nyelvi kifejező eszközök rendszere, illetve az ezek használatát szabályozó törvényszerűségek összessége.

A STÍLUSRÉTEGEK FAJTÁI

Írott nyelvi stílusok:

- Tudományos stílus
- Publicisztikai stílus
- Hivatalos stílus
- Szépirodalmi vagy művészi stílus
- Levélstílus

Beszélt nyelvi stílusok:

- Társalgási stílus
- Szónoki stílus
- Előadói stílus

1. Tudományos stílus

A tudományos stílusban írt művek (esszé, monográfia, tanulmány, értekezés, szakvélemény, kritika, tankönyv stb.) legfőbb célja, hogy ismertesse, bemutassa a valóságot, annak törvényeit és összefüggéseit. A tudományos stílus átfogó fogalom, sokféle terület tartozik, tartozhat hozzá: a filozófia, a társadalomtudományok (pl. szociológia, jogtudomány), a természettudományok (pl. fizika, biológia), az alkalmazott tudományok (pl. orvostudomány, kohászat) és a művészetek (pl. zene, színház). Így természetes, hogy nem is annyira a tartalom, inkább a stilisztikai elemek jellege dönti el a stílus milyenségét. Nézzük, melyek is ezek:

- világos, egyértelmű érvelés, logikusan felépített gondolatmenet
- értelmi jellegű kifejezések az érzelmi, festői hatású elemek helyett
- gyakoriak a pontos szakkifejezések (műszavak⁵), az idegen szavak, a hivatkozások, lábjegyzetek, az idézetek
- a mondat szerkesztésben: kijelentő mondatok, áttekinthető szórend, az összetett mondatokban többszörös alárendelések, a kötőszavak, utalások fontossága
- párhuzamos szerkesztésmódok, ellentétek
- figyelemfelkeltő kérdések, részletes válaszok
- ismétlések, bőbeszédűség kerülése
- a szaknyelv (szakzsargon) használata
- a mondanivalónak mindig valamilyen célja van

⁵ A terminus technikus latin eredetű szó, jelentése műszó, vagyis a fogalmat vagy tárgyat pontosan megjelölő szakkifejezés.

- tartalmilag elsődleges a pontos téma, jellemző a nem szorosan kapcsolódó elemek elhagyása
- táblázatok, grafikonok, ábrák, fényképek
- a vizuális áttekinthetőség is fontos: kiemelés, aláhúzás, bekezdések stb.

2. Publicisztikai stílus

A latin "publicus" szó jelentése: "nyilvános". Magyarul egyszerre jelentett "nyilvános közírást", "nyilvános közbeszédet", a publicista pedig közírót. Jellemzői:

- széles körű kommunikációs szerep
- tájékoztatás, véleményformálás
- időszerű vonatkozások, hivatkozások (nevek, helyek, idő stb.)
- figyelemfelkeltő, hatásos, (hatásvadász) címek
- gyakran közkeletű nyelvi kifejezőeszközök, zsargon, közhelyek
- a megfogalmazás könnyed, laza
- szerkezeti felépítésében legtöbbször egyszerű, érthető
- nem ritka a különféle stílusrétegek ötvözése és a heterogén nyelvhasználat

A publicisztikai stílus tágabb értelmezésben a sajtó, az újságírás (hír, tudósítás, híradás, riport, interjú, glossza, tárcsa, karcolat, különféle rádiós és televíziós műfajok stb.) nyelvezete. Fő feladata az aktuális eseményekről való tájékoztatás. A véleményformálásra való törekvés valamennyi publicisztikai műfajban megjelenik. A publicisztikának létezik egy szűkebb értelmezése is, ez a sajtóműfajokon belül egy külön csoport, a véleménynyilvánító műfajok gyűjtőneve.

A legfontosabb sajtóműfajok:

Tájékoztató (információs) sajtóműfajok

Hír: A hír az újságírás objektív alaplóműfaja. Amellett, hogy megfogalmazása rövid, tömör, világos, és közérdekű, fontos eseményeket közöl, válaszol a "Ki? Mikor? Hol? Mit? Hogyan? Miért?" kérdésekre. "A hír újságírói meghatározása szerint olyan ellenőrzött és igaznak bizonyult információ, amely közérdeklődésre tarthat számot, és amely speciális szakmai eljárás, a hírszerkesztés eredményeként jött létre."⁶ Más szavakkal: „a hír az, amit valaki nagyon nem szeretne, ha nyomtatásban megjelenne. Ami azonban nem ilyen, és amit mégis publikálnak, az mind csak reklám.”⁷

Tudósítás: A tudósításra is igazak a hírnél leírtak, ugyanakkor a tudósító a saját maga által látott, hallott, átélt eseményekről tájékoztat. Ennek ellenére a tudósítás is objektív kell, hogy maradjon. Az újságíró nem közölheti a véleményét, feladata csupán annyi, hogy rekonstruálja az eseményeket: az élményszerűséget ötvözi a tényszerűséggel.

⁶ Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Hír> (2010.08.10.)

⁷ Willian Randolph Hearst (1863–1951) amerikai sajtómágnás

Riport: A riport a tudósításból nőtt ki. Feladata az eredeti esemény, hangulat valóságghú visszaadása. Komplex műfaj, mert számos stílus elemeit ötvözi, sőt a szépirodalmi stíusból is merít. Eszközei a dialógusok, feszültségteremtés, fordulatok stb. Az újságíró az események középpontjában van, és nem csak tudósítani akar, hanem az ezeryi részletből újra összerakni a valóságot. A riporter alaptulajdonsága a kétkedés (Minden úgy van, ahogy azt nekünk beállítják? Jól tudjuk?).

Interjú: Magyarországon nagyon fontos a szerepe, az angolszász újságírásban javarészt munkamódszerként van jelen. Vannak akik a véleményközlő műfajok közé sorolják (már a szerkesztői döntés is szubjektív, hogy kivel, miről, mikor, hol és hová – milyen közlési környezetbe – készül az interjú), mások úgy vélik, az interjú csak objektív tájékoztatás az interjúalany véleményéről, ismereteiről, gondolatairól. Valószínűleg mindkettő igaz attól függően, hogy az interjú melyik típusáról beszélünk (sajtótájékoztató, híradó vagy magazin típusú interjú, mélyinterjú, talkshow stb.). Bármennyire is két ember magánbeszélgetéséről van szó, az interjú valójában nyilvános műfaj. Az újságíró mindig a közönséget képviseli. A jó újságíró pedig pontosan azokat a kérdéseket teszi fel, amikre a közönség (olvasó) leginkább kíváncsi.

Véleményközlő (publicisztikai) sajtóműfajok

Kommentár: Határműfaj a tájékoztató és a véleményközlő műfajok között. A kommentár feladata a tények és adatok közötti összefüggések bemutatása az objektivitás megtartása mellett. Lényege az érvek és ellenérvek ütköztetése. A kommentárt szigorúan el kell választani a hírtől. A kommentárokat jellemzően szakújságírók írják, hiszen lényege az adott terület ismerete.

Vezércikk: A kommentár speciális válfaja. A napi, magas hírértékű eseményekre koncentrál. A vezércikk korábban az újságok első lapjain (címodal) szerepelt, és az újság véleményét foglalta össze, ezért legtöbbször alá sem írták. Ma a véleményközlő rovatban kap fontos helyet (belső vezércikk, szerkesztőségi vélemény, szerkesztői jegyzet stb.).

Jegyzet: A szépirodalom és az újságírás határműfaja. Nem véletlen, hogy szépíróink előszeretettel írtak jegyzeteket a különféle lapok számára. Általában rövid, rendszerint egyetlen hírre vagy eseményre koncentrál. Megfogalmazása markáns, gyakran csattanós hangvételű, stílusa lehet ironikus, lírai, ingerült, megrendült stb.. Lényege nem a tények ismertetése, hanem gondolatok és érzelmek közlése.

Glossza: A görög eredetű szó jelentése széljegyzet, megjegyzés, magyarázat. A glosszánál a hír, esemény gyakran csak ürügy, tehát csaknem lényegtelen. A hangsúly rövid, a csattanós, ironikus esetleg gúnyos megfogalmazáson van és az író személyiségén.

Karcolat: A karcolat a glossza humoros hangvételű, laza szerkesztésű testvére. Jellemzően néhány vonással képes megteremtteni a hangulatot, felvázolni a kiragadott élethelyzetet vagy apró epizódot.

Publicisztika: A publicisztika célja a meggyőzés, a vélemények alakítása. Kiindulópontja mindig valamilyen társadalmi jelenség, de megfogalmazásában a témától függetlenül szubjektív. A publicista általában szakújságíró, aki közérthetőségre törekszik.

Recenzió és kritika: A recenzió művészi és egyéb alkotások értékelő ismertetése. Lényege a bemutatás és nem az ítékezés. Ezzel szemben a kritikának határozottan feladata a bírálat, az esztétikai, tudományos vagy egyéb alapelvek szerinti értékrend megállapítása. A kritika a közönségnek készül. Célja a figyelemfelkeltés és tájékoztatás az aktuális tendenciákról, divatokról.

Esszé: A francia eredetű szó jelentése kísérlet, próbálkozás. Stílusában közelít a szépirodalomhoz, ugyanakkor a tudományos értekezéshez is közel áll. Egyszerre készül a szakmának és a közönségnek. Vitázva elemez és kommentál.

3. Hivatalos stílus

A hivatalos stílussal lényegesen többször találkozunk, mint azt elsőre gondolnánk. Egész társadalmi berendezkedésünkben helyet kap, akár iskolapadban ülünk, akár munkahelyünkön, szórakozni, vásárolni megyünk, vagy otthon maradunk. Ennek a sokszínűségnek köszönhető a stílusrétegek keveredése. A szövegfajták lehetnek szóbeliek (pl. tárgyalás, felszólalás, hozzászólás, előadás stb.) és írásbeliek (jogszabály, törvény, rendelet, határozat, utasítás, szabályzat, közlemény, felszólítás, értesítés, bejelentés, kérvény, meghatalmazás, elismervény, meghívó, hivatalos levél, jegyzőkönyv, feljegyzés, beszámoló, jellemzés, önéletrajz stb.) egyaránt. Jellemzői:

- funkciója a tájékoztatás, a felhívás
- nem közvetít hangulatot vagy érzelmet
- műszavak, a szaknyelvek kifejezései, merev, kötött formák
- bonyolult mondatstruktúrák, többszörös összetételek
- gyakoriak a körülményes, nehezen érthető mondatok
- nem ritkák a helytelen kifejezések sem
- idegen szavak, szószaporítások
- az alárendelés túlsúlya

4. Szépirodalmi vagy művészi stílus

Valamennyi stílusréteg közül a szépirodalmi stílus a legnagyobb jelentőségű. Hányszor és hányszor kellett fogalmazást írunk irodalom órára házi feladat gyanánt. A témától csaknem függetlenül, a lehetőségek tárháza végtelen volt, bármely eszközhöz nyúlhattunk a tökéletesebb művészi hatás érdekében. Már ha akartunk és mertünk. Mert bizony egyetlen stílusban sem mutatkozik meg ennyire a szerző, a szavak mögött az ember. Kétségtelenül nehéz műfaj, ugyanakkor nem ismer határokat, még ha alapformái keretek közé szorítják is. A többi stílusréteg is igyekszik meríteni belőle, hol jobban, hol kevésbé. A hatásvadász stílusok (pl. szónoklat, egyes publicisztikai műfajok) engedik meg a legtöbb átvételt, szépirodalmi stiláris elkalandozást. Alapformái a költői és a prózai stílus. Jellemzői:

- képszerű ábrázolás

- változatos nyelvi–stilisztikai eszközök
- választékosság
- művészi hatásra való törekvés
- az egyéni stílus hangsúlyozása
- az egyéniség megjelenése

5. Levélstílus

A levélstílus legegyszerűbb megfogalmazásban az írásban megjelenő társalgás. A szóbeli stílusokhoz való átmenet már csak azért is, mert a társalgási stílus jegyeit viseli magán. Számtalan fajtája lehet a tartalomtól és a címzettől függően (pl. magánlevél, szerelmes levél, hivatalos levél, kérvény, értesítés stb.). Jellemzői:

- könnyedség, természetesség
- hétköznapi, köznyelvi elemek
- hivatalos levél esetében fő szempont a pontos, rövid, tömör megfogalmazás

6. Társalgási stílus

Amikor otthon beszélgetünk a családdal, az iskolában az osztálytársakkal, a munkahelyen a kollégákkal, a mozi előtt a barátokkal vagy egy üzletben az eladóval, mindezt társalgási stílusban tesszük. Leggyakrabban panelekből, akár közhelyekből építkezünk. És noha ezek fontos elemei a beszélgetésnek, ha túl sokat használunk belőlük, mondanivalónk ellaposodhat, hiszen ezek már valódi tartalom, érzelem nélküli üres frázisok. Jellemzői:

- közvetlenség, természetesség
- a szaknyelvek merevségétől mentes szóhasználat
- gyakran pongyolaság
- szubjektivitás, erős érzelmi hatás
- sokrétű, heterogén szókincs: argó (csaj, haver, kégli), közhelyek ("Király!", "Kár a gőzért!"...), trágárság, idegen szavak, divatszavak és tájnyelvi elemek stb.
- gyakoribbak az egyszerűbb mondatok, a mellérendelt viszony
- befejezetlen, fél mondatok, közbevetés, megszakítás (részben a párbeszédes forma miatt)
- a személyiség könnyen kifejezésre jut, megjelenik
- töltelékszavak (ö, izé, így stb.)

A társalgásban gyakran okoz gondot a köszönés vagy megszólítás. Nap-nap után találkozunk olyan kommunikációs szituációkkal, ahol meg kell oldanunk a legalapvetőbb helyzeteket is. Vagyis hogyan köszönünk egy idegennek? Mikor tegeződünk? Mikor magázódunk? Hogyan szólítunk meg egy ismeretlen személyt? Természetesen mindez főleg a szituációtól és abban részt vevő személyektől függ. Néhány példa: Kovács úr!; Feri! Kérem önöket...; Legyen szíves...; ön, maga; Uram!; Asszonyom!; Tiszteletem!; Üdvözlettel!; Jó napot!; Szia!; Puszi!; Csó!; Csók!; További jó munkát kívánok! Stb.. (Hogy ne érjenek kellemetlen meglepetések, érdemes áttanulmányoznunk néhány illem és etikett könyvet.)

7. Szónoki stílus

Ha egy szónok beszédét hallgatva különös érzéseink támadnak, hirtelen felébred bennünk a tenni akarás, a hazaszeretet, vagy elhivatottságot érzünk az adott ügy iránt, esetleg dühösek leszünk, akkor nagy valószínűség szerint pontosan azt tesszük, amire a szónok számít, amiért az egész beszédbe belekezdett. Nincs is annál lelembözőbb, ha egy szónok mesterségbeli tudás vagy személyes kvalitások híján nem képes eljutni a közönségéhez, nem tud hatni rá, mozgósítani azt. A legtökéletesebben megírt beszéd sem ér semmit, ha rossz szónok adja elő. Jellemzői:

- választékos, ünnepélyes, sokszor túlzó szavak
- fokozás, nyomatékosítás
- szóismétlés, rokon értelmű szavak, párhuzamok
- az idegen szavak, archaizmusok, neologizmusok kerülése
- kedvelt, akár sajátos frázisok alkalmazása
- felsorolás, halmozás, figyelemfelkeltés eszközei
- felkiáltó, kérdő- és körmondatok

8. Előadói stílus

Valahányszor tanárainkat hallgatjuk az órán, az előadói stílus egy-egy példájával találkozunk. Ugye, hogy minden tanár mennyire másképp ad elő? Csak a tárgyak közötti különbség lenne az oka? Az előadói stílus tulajdonképpen a tudományos stílus beszélt változata, ugyanakkor a szónoki stílus sajátosságait is magában rejti. Jellemzői:

- fő feladata a megértés, megértetés
- a fogalmak és összefüggések (legegyszerűbb nyelvi eszközökkel történő) megvilágítása
- találó bevezetés (illeszkedik a témához és figyelemfelkeltő)
- eligazító intonálás
- magyarázatok, ismertetések
- élénkítő funkciójú közbevetések, kérdések (akár egy vicc elmesélése)
- az elhangzottakhoz való többszöri visszatérés, ismétlés

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

A továbbiakban leírtak elsajátítása komoly aktivitást igényel Öntől.

Akkor tud eredményesen tanulni, ha sorban halad a tananyagban, s a tananyag szerves részének tekinti a feladatokat. Tehát úgy tanulja e tananyagot, hogy sorban halad; a szükséges feladatokat megoldja, majd levonja a tananyaghoz tartozó következtetéseket! Ezt követően olvassa el többször az elméleti részét a tananyagnak!

1. Mi a véleménye a következő kijelentésről?

Buffon: "A stílus maga az ember!"

2. Írja meg többféle stílusban (pl. társalgási, tudományos, publicisztikai, szépirodalmi, szónoki stb.) az alábbi történetet: Postás harapott meg egy kutyát! (Mert ön is tudja, hogy annak nincs hírértéke, ha egy kutya harapja meg a postást! Persze mindig vannak kivételek...)

3. ábra Minek van hírértéke...?

3. Milyen stílusban íródott az alábbi részlet? Keresse meg és húzza alá a jellemző stíluselemeket!

"Vannak egyfelől az óceáni kék lyukak: ezekben a tengermelléki barlangokban erősen érvényesül az árapályhatás, vizük így lényegében ugyanazoknak az élőlényeknek ad lakhelyet, amelyek a környező óceánban is honosak. S vannak másfelől a tengerrel alig érintkező szárazföldi kék lyukak; ilyen a Csillagkapu is az Andros-szigeten. Bolygónk minden más természeti környezetétől különböznek ezek a vízzel telt barlangok, és pedig főként földtani és kémiai sajátosságaikban. Mivel kevésbé érvényesül bennük az árapályhatás, vizük réteges összetételű: alul nagyobb fajsúlyú sós víz, fölötte kisebb fajsúlyú, esők táplálta édesvíz helyezkedik el. Az édesvízréteg lényegében fedőként működik: elrekeszti a sós vizet a légkör oxigénjétől, megakadályozza, hogy a baktériumok lebontsák az édesvízben található szerves anyagokat. Az édesvíz rétege alatt tenyésző baktériumok szulfátsókat hasznosítanak, anyagcseréjük mellékterméke mérgező kénhidrogénfelhő. A lúpvidékeken is gyakran képződő bűdös gáz nagyobb töménységben önkívületet, sőt halált is okozhat.

⁸ Forrás: Coaching-canin.com – Kutyaiskola

4. ábra. Csillagkapu az Andros-szigeten

Az új tanulmány az eredeti kőzetmaradványokat elemezte, oldószerek nélküli technológiával. Helyettük tömegspektrométert használtak, amellyel atomi szinten tudták megvizsgálni a szénizotópok arányát. A műszerrel 50 nanométer szélességben pásztázták át a kőzet szerkezetét. Számos szervesanyag részecskét azonosítottak, melyek közül volt olyan is, amely bizonyosan nem oxigént termelő mikroorganizmusok terméke. A szénizotópos mérések azt bizonyították, hogy a mintán található szénhidrogén részecskék jóval fiatalabbak, mint maga a kőzetminta. Összességében az eredmények nem támasztották alá a korábbi méréseket."

4. Válasszon ki 3 tetszőleges sajtóműfajt, majd az alábbi kép kapcsán írjon mindhárom stílusban minimum öt-öt mondatot.

⁹ Forrás: National Geographic

5. ábra Idegen lények a Földön?

5. Milyen stílusban íródott az alábbi részlet? Keresse meg és húzza alá a jellemző stíluselemeket!

"Az napról kezdem, mikor a felhők elé harangoztak Bodokon. Szegény Csuri Jóskának egész hólyagos lett a tenyere, míg elkergette a határból Istennek fekete haragját, melyet a villámok keskeny pántlikával hiába igyekeztek beszegni pirosnak.

Minden érezte az Isten közeledő látogatását, a libák felriadtak éji fekhelyeiken, és felrepülve gágogtak, a fák recsegve hajladoztak, a szél összesöpörte az utak porát, s haragosan csapkodta fölfelé. A Csökéné asszonyom sárga kakasa fölszállt a házfedélre, és onnan kukorikolt, a lovak nyerítettek az istállóban, a juhok pedig egy csomóba verődve riadoztak az udvarokon.

Hanem a harangszó, mely fönségesen rezgett a viharban, egy kis eső híján, s az is inkább használt, mint ártott, elfordította a veszedelmet. A kísértetiesen szaladó búzavetések és kukoricaszárak megállottak, lassanként kitisztult az ég, s csak a megdagadt Bágy hömpölygő vize, mely szilajon, zúgva vágtatott el a kertek alatt, mutatta, hogy odafönn Majornok, Csoltó környékén nagy jégeső volt vagy talán felhőszakadás.

No, ha most ez egyszer ki nem csap az a patak, s ki nem önti a bodokiakat, mint az ürgét, akkor mégis jó dolog keresztény katolikus falunak lenni – lutheránus vidéken.

Megnépesült a part, s itt-ott megvillant egy-egy ásó vagy kapa. Az öreg Sós Pál még csáklját is hozott. A gazdák barázdákban eresztették a folyóba az esővizet. Csak aztán vissza ne térjen többedmagával!

¹⁰ Greenpeace aktivisták a klímaváltozás hatásaira hívják fel a figyelmet Manilában, 2009-ben.

Piszkosan hömpölygött alá az ár, s a partok tömött fűzfabokrairól nemcsak a leveleket tépdelte le alul, de a kérget is lehámozta, itt-ott kirepedt az olvadékony földből egy darab, s elmállott a vízben. Hajnalra szélesebb csipke szeli majd a határt, s a cikcakkjai is újak lesznek!

Gerendák, ajtók és mindenféle házi eszközök úsztak a hullámokon, szakajtó, zsúp és ablaktábla. (Egész házakat mosott el a víz valahol!) Azután jött egy petrence, utána pedig valami négszögletes tuskót gurítottak a habok...

A holdfény éppen oda vágódott. Nem tuskó biz az, de tulipántos láda, s nini, egész csuda, milyen szépen ül ott a tetején egy picike bárány.

Az ám, most, hogy ím a partnak hozza a szél, Tóth-Pernye Jánoséktól egészen jól látszik, amint két hátulsó lábát alászedve, az első lábacskaival megkapaszkodik. Szép patyolatgyapjas, két fekete folt van a hátgerincén, piros pántlika a nyakában. Nagyon szerethette valahol valaki!

Olyan türelmesen ül az ide-oda billegő jószágon, mintha jószántából hajókáznék, s ha mekken is néha, csak azért, mert éhes. Pedig itt még ehetik is, ha a láda bolondjában utoléri a petrencét. Nincs valami messze... amott fordul ni, a Périék pajtájánál! Nosza, szaladj hát utána, öreg láda!"

6. Figyelje meg egy mozgalmas napját! Hány emberrel beszélget? Milyen stílárís eszközöket használ akár ön, akár beszélgetőpartnerei? Milyen stílusbeli különbségeket fedez fel a beszélgetések során? Változik közben az ön stílusa? Használ közhelyeket, argót, divatszavakat, szakkifejezéseket vagy a tájnyelv elemeit?

7. Milyen stílusban íródott az alábbi részlet? Keresse meg és húzza alá a jellemző stíluselemeket!

"Uraim! Mint a magyar szabadság hírnökei üdvözljük Magyarhon szabadságának napját. Oly nemzet közepette, mely a szabadság iránti lelkesedés végett semmi ösztönzésre, semmi ingerlésre nem várt – ily népnek közepette, midőn az eseményekben maga az Isten szól, röviden szólok Magyarhon szabad polgáraihoz. – Megjöttünk Bécs falai közül, hol az abszolutizmusnak századokon keresztül tartogatott rendszere összedőlt! Testvéri szeretettel fogadtattunk azon nép által, mely a szabadság kivívásának tettére Pozsony falai közül kapta a biztató szót. A mi közlegésünknek híre Ausztria számára az alkotmány megadásának perce volt. Mi hisszük és reméljük, hogy a szomszéd birodalom népei azon alkotmányt, mely most szóban van, tetté fogják érlelni. Mi minket illet, még nem sok hetek előtt az volt kívánságunk, hogy reformjainkban, törvényeinkben, közigazgatásunkban nem Bécs, hanem Buda felé haladjunk. Most már nem Buda felé haladunk, hanem törvényhozásunkban, reformjainkban s közigazgatásunkban, szóval e nemzet jövőjének intézésében Budán benn vagyunk. A magyar megtartotta s megtartja e nehéz napokban is hűségét a király iránt, s a király nevében István főherceg*, teljes hatalommal felruházott királyi helytartó fogja a felelős magyar minisztérium által Budáról kormányozni az országot. És íme, itt azon férfiú, kit a nemzet kívánsága következtében a király akarata is a nemzet felelős minisztériuma első alkotója és elnökévé kinevezett. Azt gondolom, urak, hogy az ő személyessége, az ő élete, az ő lelke biztosítja a nemzetet, miszerint az, minek ennek következtében történni kell, magyar földön magyar lélek által magyar kezekkel kevés órák, kevés napok alatt végre lesz hajtva.

Mi más törvényt Bécsből nem hozánk, nekünk más törvények Bécsből nem kellettek. Nekünk felelős minisztérium kellett, mely a nemzet örökös és nemzet iránti felelősség kötelessége alatt a nemzet törvényhozóival együtt formulázza meg részletesebben azon törvényeket, melyekre nézve a nemzet érzései kívánságát kijelentette, s melyekre nézve a fejedelem helybenhagyását általánosságban – mert másképpen nem lehetett – adott válaszában szinte kijelentette. Uraim! Néhány napok ezelőtt némelyekre nézve közülünk talán veszély percei voltak. De ezen túl vagyunk. Most a munka napja következik. A munka napja nehezebb, mint a veszélyé; mert a veszély az egyest éri csak, ellenben a munka gyümölcse az egész hazáé. E munka tekintetében, uraim, oly közszellemre van szükség, mely, általhatva a szabadság lelkesedésétől, azon meggyőződés által vezéreltessék, hogy a szabadságnak konszolidációjára jogszerű rend és jogszerű nyugalom kell."

8. Emlékezzen vissza egyik, ön által kedvelt tanára előadására. Mitől volt jó az előadás? Milyen elemeket tartalmazott vagy nem tartalmazott?

Megoldások

1. Ez egy gondolatébresztő kérdés. Éppen ezért a korábbiakban felsoroltakon túl számtalan válasz még. Találja meg a saját válaszait!

2. A feladat tetszőlegesen megoldható. Nincs konkrét, egyértelmű válasz.

3. Az alábbi szövegrészlet a tudományos stílus jegyeit viseli. A tudományos cikk National Geographic Magyarország internetes oldalon jelent meg.¹¹

"Vannak egyfelől az óceáni kék lyukak: ezekben a tenger melléki barlangokban erősen érvényesül az árapályhatás, vizük így lényegében ugyanazoknak az élőlényeknek ad lakhelyet, amelyek a környező óceánban is honosak. S vannak másfelől a tengerrel alig érintkező szárazföldi kék lyukak; ilyen a Csillagkapu is az Andros-szigeten. Bolygónk minden más természeti környezetétől különböznek ezek a vízzel telt barlangok, és pedig főként földtani és kémiai sajátosságaikban. Mivel kevésbé érvényesül bennük az árapályhatás, vizük réteges összetételű: alul nagyobb fajsúlyú sós víz, föllette kisebb fajsúlyú, esők táplálta édesvíz helyezkedik el. Az édesvízréteg lényegében fedőként működik: elrekeszti a sós vizet a légkör oxigénjétől, megakadályozza, hogy a baktériumok lebontsák az édesvízben található szerves anyagokat. Az édesvíz rétege alatt tenyésző baktériumok szulfátsókat hasznosítanak, anyagcseréjük mellékterméke mérgező kénhidrogénfelhő. A lápvidékeken is gyakran képződő bűdös gáz nagyobb töménységben önkívületet, sőt halált is okozhat.

Az új tanulmány az eredeti kőzetmaradványokat elemezte, oldószerek nélküli technológiával. Helyettük tömegspektrométert használtak, amellyel atomi szinten tudták megvizsgálni a szénizotópok arányát. A műszerrel 50 nanométer szélességben pásztázták át a kőzet szerkezetét. Számos szervesanyag részecskét azonosítottak, melyek közül volt olyan is, amely bizonyosan nem oxigént termelő mikroorganizmusok terméke. A szénizotópos mérések azt bizonyították, hogy a mintán található szénhidrogén részecskék jóval fiatalabbak, mint maga a kőzetminta. Összességében az eredmények nem támasztották alá a korábbi méréseket."

4. A feladat tetszőlegesen megoldható. Nincs konkrét, egyértelmű válasz.

5. Az alábbi részlet Mikszáth Kálmán, A néhai bárány című novellájából származik. A szépirodalmi próza jellegzetes darabja.

"Az napról kezdem, mikor a felhők elé harangoztak Bodokon. Szegény Csuri Jóskának egész hólyagos lett a tenyere, míg elkergette a határból Istennek fekete haragját, melyet a villámok keskeny pántlikával hiába igyekeztek beszegni pirosnak.

Minden érezte az Isten közeledő látogatását, a libák felriadtak éji fekhelyeiken, és felrepülve gáogtak, a fák recsegve hajladoztak, a szél összesöpörte az utak porát, s haragosan csapkodta fölfelé. A Csökéné asszonyom sárga kakasa fölszállt a házfedélre, és onnan kukorikolt, a lovak nyerítettek az istállóban, a juhok pedig egy csomóba verődve riadoztak az udvarokon.

¹¹ Forrás: <http://www.geographic.hu/index.php?act=napi&rov=2&id=15346> (2010.08.04.)

Hanem a harangszó, mely fönségesen rezgett a viharban, egy kis eső híján, s az is inkább használt, mint ártott, elfordította a veszedelmet. A kísértetiesen szaladó búzavetések és kukoricaszárak megállottak, lassanként kitisztult az ég, s csak a megdagadt Bágy hömpölygő vize, mely szilajon, zúgva vágtatott el a kertek alatt, mutatta, hogy odafönn Majornok, Csoltó környékén nagy jégeső volt vagy talán felhőszakadás.

No, ha most ez egyszer ki nem csap az a patak, s ki nem önti a bodokiakat, mint az ürgét, akkor mégis jó dolog keresztény katolikus falunak lenni – lutheránus vidéken.

Megnépesült a part, s itt-ott megvillant egy-egy ásó vagy kapa. Az öreg Sós Pál még csáklyát is hozott. A gazdák barázdákban eresztették a folyóba az esővizet. Csak aztán vissza ne térjen többedmagával!

Pizkosan hömpölygött alá az ár, s a partok tömött fűzfabokrairól nemcsak a leveleket tépdelte le alul, de a kérget is lehámozta, itt-ott kirepedt az olvadékony földből egy darab, s elmállott a vízben. Hajnalra szélesebb csipke szeli majd a határt, s a cikcakkjai is újak lesznek!

Gerendák, ajtók és mindenféle házi eszközök úsztak a hullámokon, szakajtó, zsúp és ablaktábla. (Egész házakat mosott el a víz valahol!) Azután jött egy petrence, utána pedig valami négyzögletes tuskót gurítottak a habok...

A holdfény éppen oda vágódott. Nem tuskó biz az, de tulipántos láda, s nini, egész csuda, milyen szépen ül ott a tetején egy picike bárány.

Az ám, most, hogy ím a partnak hozza a szél, Tóth-Pernye Jánoséktól egészen jól látszik, amint két hátulsó lábát alászedve, az első lábcskáival megkapaszkodik. Szép patyolatgyapjas, két fekete folt van a hátgerincén, piros pántlika a nyakában. Nagyon szerethette valahol valaki!

Olyan türelmesen ül az ide-oda billegő jószágon, mintha jószántából hajókáznék, s ha mekken is néha, csak azért, mert éhes. Pedig itt még ehetik is, ha a láda bolondjában utoléri a petrencét. Nincs valami messze... amott fordul ni, a Périék pajtájánál! Nosza, szaladj hát utána, öreg láda!"

6. Erre a kérdésre nem adható egyértelmű válasz.

7. Részlet Kossuth Lajos beszédéből, melyet a Bécsből visszatért országgyűlési küldöttség fogadtatásakor mondott el Pozsonyban, 1848. március 17.-én. Szónoki stílusban íródott.

"Uraim! Mint a magyar szabadság hírnökei üdvözljük Magyarhon szabadságának napját. Oly nemzet közepette, mely a szabadság iránti lelkesedés végett semmi ösztönzésre, semmi ingerlésre nem várt – ily népnek közepette, midőn az eseményekben maga az Isten szól, röviden szólok Magyarhon szabad polgáraihoz. – Megjöttünk Bécs falai közül, hol az abszolutizmusnak századokon keresztül tartogatott rendszere összedőlt. Testvéri szeretettel fogadtattunk azon nép által, mely a szabadság kivívásának tetteire Pozsony falai közül kapta a biztató szót. A mi közalgésünknek híre Ausztria számára az alkotmány megadásának perce volt. Mi hisszük és reméljük, hogy a szomszéd birodalom népei azon alkotmányt, mely most szóban van, tette fogják érlelni. Mi minket illet, még nem sok hetek előtt az volt kívánságunk, hogy reformjainkban, törvényeinkben, közigazgatásunkban nem Bécs, hanem Buda felé haladjunk. Most már nem Buda felé haladunk, hanem törvényhozásunkban, reformjainkban s közigazgatásunkban, szóval e nemzet jövőjének intézésében Budán benn vagyunk. A magyar megtartotta s megtartja e nehéz napokban is hűségét a király iránt, s a király nevében István főherceg, teljes hatalommal felruházott királyi helytartó fogja a felelős magyar minisztérium által Budáról kormányozni az országot. És íme, itt azon férfiú, kit a nemzet kívánsága következtében a király akarata is a nemzet felelős minisztériuma első alkotója és elnökévé kinevezett. Azt gondolom, urak, hogy az ő személyessége, az ő élete, az ő lelke biztosítja a nemzetet, miszerint az, minek ennek következtében történni kell, magyar földön magyar lélek által magyar kezekkel kevés órák, kevés napok alatt végre lesz hajtva.

Mi más törvényt Bécsből nem hozánk, nekünk más törvények Bécsből nem kellettek. Nekünk felelős minisztérium kellett, mely a nemzet örökösége és nemzet iránti felelősség kötelessége alatt a nemzet törvényhozóival együtt formulázza meg részletesebben azon törvényeket, melyekre nézve a nemzet érzésbeni kívánságát kijelentette, s melyekre nézve a fejedelem helybenhagyását általánosságban – mert másképpen nem lehetett – adott válaszában szinte kijelentette. Uraim! Néhány napok ezelőtt némelyekre nézve közülünk talán veszély percei voltak. De ezen túl vagyunk. Most a munka napja következik. A munka napja nehezebb, mint a veszélyé; mert a veszély az egyest éri csak, ellenben a munka gyümölcse az egész hazáé. E munka tekintetében, uraim, oly közszellemre van szükség, mely, általhatva a szabadság lelkesedésétől, azon meggyőződés által vezéreltessék, hogy a szabadságnak konszolidációjára jogszerű rend és jogszerű nyugalom kell."

8. Erre a kérdésre nem adható konkrét válasz.

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Mit jelent a "stílus" szó?

Handwritten answer area with horizontal lines and a large diagonal watermark reading "MUNKANYAG".

2. feladat

Sorolja fel az írott és a beszélt nyelvi stílusokat!

Handwritten answer area with horizontal lines. The first section is labeled "Írott:" and the second section is labeled "Beszélt:". A large diagonal watermark reading "MUNKANYAG" is present across the entire area.

3. feladat

Melyek a legfontosabb sajtóműfajok?

4. feladat

Melyik stílusra jellemzőek a következők:

- képszerű ábrázolás
- változatos nyelvi–stilisztikai eszközök
- választékosság
- művészi hatásra való törekvés
- az egyéni stílus hangsúlyozása
- az egyéniség megjelenése

5. feladat

Melyik stílusra lehetnek jellemző (bár természetesen, nem kívánatos) elemek a pongyolaság, a durvább szóhasználat, a hiányos mondatok?

MEGOLDÁSOK

1. feladat

Mit jelent a "stílus" szó?

Görögül: hegyes tárgy

Latinul: íróvessző

Mai értelemben: azt a sajátos módot jelenti, ahogy az egyén a verbális (és nem verbális) kifejezőeszközökben válogatva fejezi ki magát szóban és írásban.

2. feladat

Sorolja fel az írott és a beszélt nyelvi stílusokat!

Írott nyelvi stílusok:

- Tudományos stílus
- Publicisztikai stílus
- Hivatalos stílus
- Szépirodalmi vagy művészi stílus
- Levélstílus

Beszélt nyelvi stílusok:

- Társalgási stílus
- Szónoki stílus
- Előadói stílus

3. feladat

Melyek a legfontosabb sajtóműfajok?

Tájékoztató (információs) sajtóműfajok: hír, tudósítás, riport, interjú

Véleményközlő (publicisztikai) sajtóműfajok: kommentár, vezércikk, jegyzet, glossza, karcolat, publicisztika, recenzió, kritika, esszé

4. feladat

Melyik stílusra jellemzőek a következők:

- képszerű ábrázolás
- változatos nyelvi-stilisztikai eszközök

- választékosság
- művészi hatásra való törekvés
- az egyéni stílus hangsúlyozása
- az egyéniség megjelenése

Szépirodalmi stílus

5. feladat

Melyik stílusra lehetnek jellemző (bár természetesen, nem kívánatos) elemek a pongyolaság, a durvább szóhasználat, a hiányos mondatok?

Társalgási stílus

MUNKANYAG

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bencédy József: Sajtónyelv. MUOSZ, Budapest, 1995

Szikszainé Nagy Irma: Magyar Stilisztika, Osiris Kiadó Kft., 2007

Tolcsvai Nagy Gábor: A magyar nyelv stilisztikája, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest, 1996

AJÁNLOTT IRODALOM

Csokonai Lili (Esterházy Péter): Tizenhét hattyúk

Diurnus (Bodor Pál): A kíváncsiság mestersége. HQD, 2004

Karinthy Frigyes: Így írtok ti!

Queneau, Raymond: Stílusgyakorlatok

Szabó Katalin: Kommunikáció felsőfokon. Kossuth Kiadó, 2002

Weöres Sándor: Psyché

A(z) 0950-06 modul 003-as szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
55 213 01 0010 55 02	Intézményi kommunikátor
55 213 01 0010 55 03	Sajtótechnikus
55 213 01 0010 55 04	Sportkommunikátor
55 213 01 0010 55 01	Idegennyelvi kommunikátor

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
20 óra

MUNKANYAG

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1-2008-0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.
Telefon: (1) 210-1065, Fax: (1) 210-1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató